

**Harrie Knippenberg
Marika van Dorsser-Willems**

Beschikbaarheid van tijdschriftartikelen

Voor de uitoefening van het beroep van psycholoog en voor de studie van de psychologie is de beschikbaarheid van vakliteratuur van groot

PROFESSIE

belang. De belangrijkste bron voor het opsporen van de internationale tijdschriftliteratuur op het gebied van de psychologie is *Psychological Abstracts*. In ons onderzoek is nagegaan in welke mate men in *Psychological Abstracts* opgespoorde publikaties ook werkelijk in handen kan krijgen. Directe aanleiding voor het onderzoek is de klacht die wij op onze werkplek (de bibliotheek Psychologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen) vaak horen, namelijk dat het vervolg op het zoeken in *Psychological Abstracts* – het in handen krijgen van de opgespoorde artikelen – problemen oplevert.

Methode

De gegevens voor dit onderzoek zijn afkomstig uit Psyclit, de versie van *Psychological Abstracts* waarin de informatie is opgeslagen op Compact Disk-Read Only Memory (CD-ROM). Psyclit bevat beschrijvingen van tijdschriftartikelen op het gebied van de psychologie. Het bestand is internationaal in de opname van literatuur; er is echter een nadruk op Engelstalige publikaties. Onderzocht zijn de artikelen die in een periode van twee jaar in Psyclit zijn opgenomen: van oktober 1986 tot en met september 1988: totaal aantal 82.360. Hierbij is de beperking aangebracht dat de artikelen in de Engelse, Duitse, Franse of Nederlandse taal geschreven moeten zijn. Met deze beperking gaat het om een totaal van 76.055 artikelen.

Onderzocht is de beschikbaarheid van Engelse, Duitse, Franse en Nederlandse artikelen die in de periode oktober 1986 tot en met september 1988 zijn opgenomen in *Psychological Abstracts*. Gekeken is naar de aanwezigheid van de artikelen in de bibliotheek Psychologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN), in de bibliotheken van de KUN in het algemeen en in Nederlandse bibliotheken. De percentages aanwezige artikelen zijn voor deze bibliotheken respectievelijk 27%, 56% en 85%. Er zijn grote verschillen tussen deelgebieden van de psychologie in beschikbaarheid van artikelen. Daarbij komt als algemene trend naar voren dat de situatie voor fundamentele deelgebieden gunstiger is dan voor toegepaste. De verschillen tussen deelgebieden zijn het grootst in de bibliotheek Psychologie van de KUN en het kleinst op landelijk niveau.

Er zijn steekproeven genomen voor verschillende deelgebieden van de psychologie. Bij de bepaling van de deelgebieden is gestreefd naar overeenstemming met de indeling in vakgroepen van de studierichting Psychologie van de KUN. Bij het opsporen van de referenties voor de verschillende deelgebieden is gebruik gemaakt van de Content Classification van Psychological Abstract. Een overzicht van deze Content Classification uit de periode van het onderzoek treft men aan in de *Thesaurus of psychological index terms* (American Psychological Association, 1988, p. vii). In het onderzoek zijn de categorieën uit dit systeem in een eigen verdeling ondergebracht.¹ In de eerste twee kolommen van Tabel 1 treft men de in dit onderzoek onderscheiden deelgebieden aan met de aantallen referenties die in Psyclit voor genoemde periode en taalgebieden zijn gevonden.

Voor elk deelgebied is een steekproef van 100 referenties getrokken met behulp van *random* getallen. Bij deze steekproefgrootte is de standaardfout van geen van de gevonden proporties groter dan 0.05. Per referentie uit de steekproeven is nagegaan of het betreffende artikel te vinden zou zijn in: (1) de bibliotheek Psychologie van de KUN, (2) een van de andere bibliotheken van de KUN, en (3) een van de Nederlandse bibliotheken aangesloten bij de Nationale Centrale Catalogus (NCC). Deze is de basis voor het Interbibliotheecaire Leenverkeer (IBL). Er is alleen gezocht in catalogi. Er is niet nagegaan of de artikelen ook werkelijk voorhanden waren. Bij het zoeken is bovengestane volgorde aangehouden. Als het artikel in een van de stappen gevonden was, is er niet verder gezocht.

Tabel 1. Aantal in Psyclit 10.86-09.88 opgespoorde artikelen in Engelse, Duitse, Franse of Nederlandse taal. Proporties voor aanwezigheid van artikelen in Nederland (NCC), op de KUN en in de bibliotheek Psychologie van de KUN. Aantal verschillende tijdschrifttitels per steekproef van 100 artikelen

Deelgebied	Aantal artikelen in Psyclit	Proportie aanwezig Nederland (NCC)	Proportie aanwezig KUN	Proportie aanwezig psychologie KUN	Aantal verschillende tijdschrifttitels
Functieleer	3647	0.96	0.85	0.76	56
Vergelijkende en Fysiologische Psychologie	9838	0.94	0.73	0.33	56
Mathematische Psychologie en Methoden	4034	0.91	0.64	0.46	79
Klinische Psychologie en Persoonlijheidsleer	30462	0.86	0.52	0.14	83
Sociale Psychologie en Godsdienst	6843	0.84	0.56	0.36	81
Ontwikkelingspsychologie en Sociale Gerontologie	5109	0.82	0.61	0.50	77
Algemeen	3555	0.82	0.34	0.10	80
Arbeid en Organisatie	4053	0.80	0.47	0.33	66
Communicatie	1208	0.76	0.53	0.27	71
Onderwijs	7306	0.67	0.48	0.18	78
Totaal	76055				

Resultaten

In Tabel 1 treft men voor de verschillende deelgebieden de proporties aan van de artikelen die aanwezig zijn in de bibliotheek van de KUN, in de bibliotheken van de KUN in het algemeen, en in de bibliotheken aangesloten bij de NCC. De proporties voor de verschillende soorten bibliotheken zijn onderling afhankelijk: als een artikel aanwezig is in de bibliotheek Psychologie van de KUN, telt het ook mee in de kolommen: bibliotheken van de KUN in het algemeen en bibliotheken aangesloten bij de NCC. Binnen een deelgebied kunnen verschillende artikelen uit één tijdschrift komen. Om hierover gegevens te verstrekken is in Tabel 1 in de laatste kolom het aantal tijdschriften opgenomen dat per deelgebied nodig was om tot de onderzochte 100 artikelen te komen.

Om te toetsen of er significante verschillen zijn tussen de deelgebieden wat betreft de aanwezigheidsproporties is voor elk van de verdelingen afzonderlijk (aanwezig bibliotheek Psychologie van de KUN, aanwezig KUN in het algemeen, aanwezig Nederland) een chi-kwadraattoets

uitgevoerd. Deze was voor elk van de drie verdelingen significant ($p < 0.001$). De chi-kwadraatwaarden zijn opgenomen in Tabel 2. De chi-kwadraatwaarde is het kleinst voor de verdeling horend bij de bibliotheken in Nederland en het grootst voor de verdeling horend bij de bibliotheek Psychologie van de KUN. Omdat de chi-kwadraatwaarden berekend zijn bij gelijk aantal vrijheidsgraden, kan hieruit worden afgeleid dat de verschillen tussen de deelgebieden kleiner zijn naarmate er op een hoger niveau gecheckt is op aanwezigheid. Men ziet dat ook aan de in Tabel 2 opgenomen standaardafwijkingen en variantiecoëfficiënten. Deze laatste geven de standaardafwijkingen als percentages van het gemiddelde weer (zie Walpole, 1982, p. 45).

Er zijn ook schatters berekend voor de proportie aanwezige artikelen voor het gehele gebied van psychologie: over de deelgebieden heen. Deze worden met de bijbehorende standaardafwijkingen vermeld in Tabel 3. Deze proporties en standaardafwijkingen zijn berekend met behulp van de schatters die Yamane (1967, p. 148-153) geeft voor gestratificeerde random steekproeven.

Tabel 2. Chi-kwadraatwaarden, standaardafwijkingen en variantiecoëfficiënten voor de verdelingen over deelgebieden van de proporties aanwezigheid in Nederland (NCC), op de KUN en in de bibliotheek Psychologie van de KUN

	Chi-kwadraat	Standaardafwijking	Variancecoëfficiënt
Aanwezig Nederland (NCC)	49.6*	0.087	10.32
Aanwezig KUN	75.9*	0.144	25.06
Aanwezig Psychologie KUN	153.1*	0.196	57.08

* $p < 0.001$

Tabel 3. Proporties en standaardafwijkingen van aanwezigheid van artikelen voor het gehele gebied van de psychologie in Nederland (NCC), op de KUN en in de bibliotheek Psychologie van de KUN

	Proportie	Standaardafwijking
Aanwezig Nederland (NCC)	0.85	0.016
Aanwezig KUN	0.56	0.023
Aanwezig Psychologie KUN	0.27	0.017

Discussie

Er zijn grote verschillen tussen deelgebieden van de psychologie in de beschikbaarheid van artikelen in Nederlandse bibliotheken. Deze verschillen zijn in dit onderzoek het sterkst als men alleen kijkt naar aanwezigheid in de instituutbibliotheek Psychologie van de KUN, geringer maar nog steeds significant zijn ze als gekeken wordt naar aanwezigheid op de KUN en in Nederland.

Voor het feit dat de verschillen kleiner worden naarmate op hoger niveau gecheckt is op aanwezigheid, zijn plausibele verklaringen te vinden. Bij de vergelijking tussen aanwezigheidsproporties van de bibliotheek Psychologie van de KUN en de bibliotheken van de KUN in het algemeen speelt een rol dat de tijdschriftcollecties van de verschillende bibliotheken aan de KUN in eerste instantie zijn afgestemd op in het eigen instituut lopend onderzoek en onderwijs en dat er in tweede instantie bij het aangaan en annuleren van abonnementen wordt gekeken of een tijdschrift al ergens op de KUN aanwezig is. Dat het deelgebied Onderwijs in de bibliotheek Psychologie laag scoort en voor de KUN als geheel bijtrekt, heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat onderzoek en onderwijs op dit gebied in Nijmegen niet binnen de studierichting Psychologie maar elders plaatsvinden. Voor de gebieden Communicatie, Sociale Psychologie en Cultuur- en Godsdienst, Klinische Psychologie en Persoonlijkheidsleer, en Vergelijkende en Fysiologische Psychologie geldt iets dergelijks: onderzoek en onderwijs over onderwerpen uit deze deelgebieden vinden niet alleen plaats binnen de studierichting Psychologie, maar ook elders binnen de KUN, en de tijdschriftcollecties van de instituten waar dit onderzoek en onderwijs plaatsvinden, zijn op elkaar afgestemd.

Op landelijk niveau zijn de verschillen tussen de deelgebieden het kleinst. Dit kan verklaard worden uit het feit dat de verdeling in zwaartepunten die geldt voor de KUN, gecompenseerd wordt door andere verdelingen in zwaartepunten op andere universiteiten.

Als men de cijfers globaler bekijkt en minder let op verschillen tussen de aanwezigheidsproporties op lokaal en landelijk niveau, kan men concluderen dat de beschikbaarheid van artikelen uit fundamentele richtingen van de psychologie (Functieleer, Vergelijkende en Fysiologische Psychologie, Mathematische Psychologie en Methoden) in

ieder geval op het landelijke niveau en het niveau van de instelling (KUN) relatief groot is. De beschikbaarheid op de meer toegepaste gebieden (Klinische Psychologie en Persoonlijkheidsleer, Sociale Psychologie en Cultuur- en Godsdienst, Ontwikkelingspsychologie en Sociale Gerontologie, Arbeid en Organisatie, Communicatie, en Onderwijs) is in vergelijking daarmee gering. De proporties aanwezigheid voor het gehele gebied van de psychologie bedragen 0.27 voor de instituutbibliotheek Psychologie van de KUN, 0.56 voor de bibliotheken van de KUN in het algemeen en 0.85 voor de bibliotheken in Nederland. Op de laatste twee proporties wordt nu nader ingegaan.

Voor gebruikers van *Psychological Abstracts* valt de grens tussen beschikbaar en niet beschikbaar vaak samen met de grens aanwezig binnen de instelling of niet. Dit geldt vooral voor studenten. Zij maken in het algemeen weinig gebruik van het Interbibliothecaire Leenverkeer (IBL). Een aanwezigheidsproportie van 0.56 op instellingsniveau is dan laag, al moet men wel bedenken dat in het onderzoek niet gedifferentieerd is naar onderwerpen die aan de KUN in de belangstelling staan. Verwacht mag worden dat dáárvoor de mate van aanwezigheid hoger is, omdat deze factor een rol speelt bij de collectievorming.

Voor de aanwezigheid op landelijk niveau (0.85) geldt deze overweging niet. Het feit dat *Psychological Abstracts* duidelijk de belangrijkste bibliografie is op het gebied van de psychologie en het feit dat beoefening van de psychologie in Nederland op een ruim scala van deelgebieden plaatsvindt, zou een grote mate van aanwezigheid rechtvaardigen. Dat 15% van de in *Psychological Abstracts* gevonden Engelse, Duitse, Franse of Nederlandse artikelen niet in Nederland aanwezig is, mag aanleiding geven tot bezorgdheid. Een indicatie voor een relatief slechte beschikbaarheid in Nederland van tijdschriftliteratuur op het gebied van de psychologie komt ook uit een onderzoek van Van Beek en Baas (1981). Zij onderzochten onder andere tijdschrifttitels die in het IBL geïdentificeerd waren als niet beschikbaar in Nederland (zogenaamde 'nieten'). Van deze nieten was in vergelijking met andere sociale wetenschappen een relatief hoog percentage (11% van het totale aantal) afkomstig uit het gebied van psychologie en opvoedkunde.

In dit artikel stond de vraag centraal in hoeverre gebruik van *Psychological Abstracts* wordt gevolgd door de mogelijkheid de opgespoorde artikelen in handen te krijgen. Uit de hier gepresenteerde cijfers kunnen ook aanbevelingen voor collectievorming worden afgeleid, zeker als gekeken wordt naar verschillen tussen deelgebieden. Voor aanbevelingen voor collectievorming zou het echter nodig zijn ook gegevens te analyseren op het niveau van tijdschrifttitels in plaats van tijdschriftartikelen, zoals dat hier gebeurd is. Voor het interne beleid van de collectievorming aan de KUN zal een dergelijke analyse ook worden uitgevoerd. Met verschillen tussen de deelgebieden in scatter van artikelen over tijdschriften (zie de laatste kolom van Tabel 1) kan dan rekening worden gehouden.

Noot

1. Een overzicht van de categorieën uit de Content Classification die in dit onderzoek zijn gebruikt voor de verschillende deelgebieden, is verkrijgbaar bij de auteurs.

Literatuur

- American Psychological Association (1988). *Thesaurus of psychological index terms* (5th ed.). Washington, DC: Auteur.
- Beek, H.J. van, en L.J.C. Baas (1981). *Beschikbaarheid van wetenschappelijke tijdschriftenliteratuur in Nederland: Samenvattend onderzoeksrapport* (Publikaties Bibliotheekraad, nr. 7). Rijswijk: Bibliotheekraad.
- Walpole, R.E. (1982). *Introduction to statistics* (3rd ed.). New York: Macmillan.
- Yamane, T. (1967). *Elementary sampling theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Drs. H.M. Knippenberg is als psycholoog werkzaam als bibliothecaris van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Mevrouw M.G.J. van Dorsser-Willems is waarnemend hoofd van de bibliotheek van het Psychologisch Laboratorium van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Summary

Data are presented on the availability in Dutch libraries of English, German, French and Dutch journal articles which were included in *Psychological Abstracts* during the period October 1986-September 1988. The availability of articles has been checked in the Psychology Library of the University of Nijmegen, in the libraries of the University of Nijmegen in general, and in Dutch libraries. The overall percentages of availability in these libraries are 27%, 56% and 85% respectively. Subject areas of psychology differ greatly in the availability of articles. The fundamental areas show greater availability than the applied areas. The differences between subject areas are greatest in the Psychology Library of the University of Nijmegen and smallest in the libraries of the Netherlands in general.

B R I E V E N**Statistiek**

In het oktobernummer van *De Psycholoog* debatteerden Pieter Koele en Sybe Terwee in de rubriek 'Stelling' over het nut van statistiek. Het debat eindigt in een gelijk spel; beide heren hebben gelijk. Maar ondertussen bevatte het betoog van Pieter Koele een rare kronkel. Hij schreef namelijk (op p. 464, tweede kolom): "Heeft Freud meer voor de psychologie betekend dan Skinner? Iemand die het antwoord op deze vraag weet heeft natuurlijk ook geen moeite met de vraag of het nut van de statistiek voor de psychologie wordt overschat".

De tegenstelling tussen Freud en Skinner lijkt hier te suggereren (al doet Koele daar zelf geen uitspraak over) dat eerstgenoemde weinig in statistiek zag, terwijl Skinner daar meer vertrouwen in had. Dit is echter een verkeerde

voorstelling van zaken. Skinner heeft zich namelijk heel duidelijk uitgesproken *tegen* de wijze waarop psychologen onderzoeksgegevens statistisch bewerken. Hij vond het gebruik van statistiek door psychologen absurd. Skinner was geïnteresseerd in leercurves van afzonderlijke organismen (dieren en mensen). Gebruik van statistiek verleidt psychologen vooral aandacht te besteden aan *gemiddelde* scores. Wie echter curves van diverse mensen of dieren middelt, krijgt volgens Skinner slechts nietszeggende getallen.

Kortom: Skinner had geen bezwaar tegen formaliseren (je mag best met formules werken), maar hij bestreed de statistiek van psychologen.

Karel Soudijn